

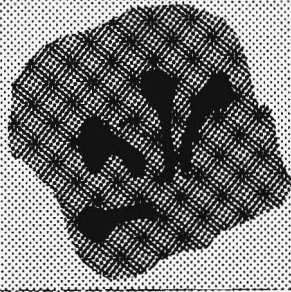
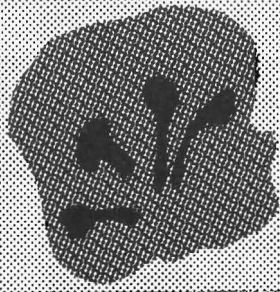
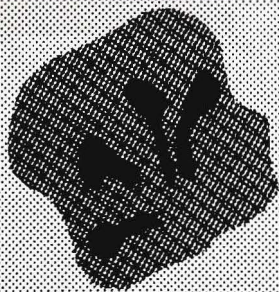
núm 42 any 1989

BUTLLETÍ

de l'associació cultural catalana als països nòrdics

~les quatre barres~

BUTLLETÍ
DE L'ASSOCIACIÓ CULTURAL CATALANA
ALS PAÏSOS NÒRDICS
LES QUATRE BARRES

Publicació (Tidskrift)	:	ISSN 0349-6120
Editor (Utgivare)	:	Les Quatre Barres Humlegårdsgatan 17 2tr ög 114 46 Stockholm Suècia
Compte Corrent Postal (Postgirokonto)	:	970916-3 Stockholm
Editor responsable (Ansvarig utgivare)	:	Ramon Cavaller
Cap de redacció (Redaktör)	:	Bodil Ceballos
Disseny (Lay-out)	:	Jordi Bota
Impressió (Tryckning)	:	Trycksam AB, Gävle
Subscripció anual (4 números)	:	Països Nòrdics, 45 corones Altres països, 55 corones
Årsprenumeration (4 nummer)	:	Norden, 45 kronor andra länder, 55 kronor
Quota socis de Les Quatre Barres	:	95 corones (Butlletí inclòs) quota familiar 125 corones
Medlemsavgift föreningen Les Quatre Barres	:	95 kronor (med Butlletí) familj 125 kronor

ooooOOoooo

SUMARI 2/1989 - núm./ nr. 42, any XII (årgång 12)

Editorial.....	3
Correu.....	5
Notícies.....	7
Tirant "El Valac" o Tirant" Joanet.....	19
Conferència sobre la literatura catalana.....	24
Retalls.....	25
Portada: Acte d'inauguració de "La Primavera Catalana" a l'auditori de la Casa de la Cultura.	

EDITORIAL

Comentaris d'alguns socis de Les Quatre Barres sobre la Primavera Catalana:

"Una magnífica manifestació cultural, però que encara s'hagués pogut fer millor. M'ha complagut que Les Quatre Barres hagi demostrat ésser un factor important perquè molts aspectes del programa poguessin sortir bé".

MARIA ROSA FAURE DE DOMÈNECH

*

"Hi ha hagut una reacció molt positiva. Molta gent m'ha dit que 'jo abans no sabia què era Catalunya i ara ho sé i m'interessa'. Això és important!

L'exposició del modernisme m'ha deixat una mica decepcionat. Crec que es podria haver presentat material molt millor, quadres més bons...

Ha estat una manifestació cultural molt àmplia. S'han tocat molts aspectes diferents. En definitiva, ha estat un programa molt complet."

MIQUEL IBÀÑEZ

*

"La Primavera Catalana ha fet un gran impacte a Suècia. He parlat amb suecs que quan els he dit que era català, ara han reaccionat molt positivament: 'Home!, ets català, de Catalunya, oi?!'

Realment, amb aquesta campanya que s'ha fet crec que s'ha aconseguit introduir una bona imatge de Catalunya a la ment dels suecs. Considero que aquesta manifestació cultural catalana promocionarà també la imatge industrial del nostre país a Suècia.

CARLES GISBERT

*

"El fet més important, vist des d'un punt de vista suec, és la reacció dels mitjans de difusió, la televisió, la ràdio, la premsa, etc. Abans es pot dir que han actuat com uns imbècils pel que fa a la informació sobre Catalunya, com quan va haver-hi la gran manifestació popular catalana a Barcelona l'onze de setembre del 1977 i aquí deien que era 'una manifestació espanyola'. Ara tots els mitjans informatius són conscients del que passa a Catalunya i poden donar una informació correcta. Saben que hi ha un país que es diu Catalunya i quelcom específicament català. Crec que és un pas enormement important que ha estat possible gràcies a la Primavera Catalana."

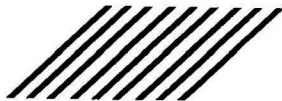
HANS DAHLIN

*

"Ens esperàvem molt de la Primavera Catalana i és una alegria constatar que l'impacte aconseguit és més gran del què ens podiem imaginar. Caldria seguir fent coses de cultura catalana perquè l'interès no es refredi. Sento, però, que en les activitats d'ara no hi hagin participat els altres Països Catalans.

Una qüestió molt preocupant és que no s'hagi fet res de cultura aranesa. Seria completament inacceptable que al anar pel món la Generalitat amagués la cultura de la Vall d'Aran -una regió catalana que pertany culturalment i idiomàtica a Occitània- i l'arraconés com l'estat espanyol feia fins no fa gaire amb la nostra cultura."

RAMON BOHIGAS

CORREU

Revistes i publicacions:

Butlletí d'Asuncion, Paraguai, núm. 11.
Tidspegel, de Medborgarskolan amb un article sobre la cultura catalana copiat del nostre butlletí. "Katalanskt tusenårsjubileum", núm. 2/89.
Noaks ark, núm. 1.
Carta de España, núms. 397, 398, 399, 400.
Notícies de la Generalitat, ens arriba en dos mesos de retard, núm. 44.
L'Opinió, Premià de Dalt, feb/març 89.
Xipreret de l'Hospitalet, núms. 104, 105.
Omnium Cultural, núm. 86.
La veu d'Unió, núms. 187, 188, 189.
Casal Català de Tolosa de Llenguadoc, núm. 167.
Mel i Sucre, Sant Joan (Mallorca) núms. 101 - 106.
Pòrtula, Marratxí (Mallorca), núms. 74,75,77,79,80,81.
Lligam de Brusel·les, gener, febrer, març, abril 89.
España 89, núms. 185, 186
Lluita, València, núms. 144, 145.
Convergència 15, núm. 5.
Convergència democràtica de Catalunya, núm. 37.
Notícia catalana de Madrid, en castellà, núm. 26.
Club esportiu Mediterrani, núm. 8.
El Correu de la Unesco, núms. 128, 129.
Centre Català de Rosario, núms. 66, 67.
Nacs, North American Catalan Society.
Casa catalana de Saragossa, en castellà, abril 89.
Veü de l'exili català i republicà, França, núm. 43.
Menorca Socialista, núms. 67, 68.
Informació Cultural, núms. 68, 69.
Revista Orfeo Català, Mèxic, núm. 15.
El Manelic, Montevideo, núm. 12.
Espais, núm. 14.
Xarxa, núm. 15.
Euskali Information, núm. 60.
Unitat del poble valencià, València, núm. 25.

diari Avui

ABC setmanal

diversos calendaris i castells de la Generalitat de Catalunya.

Llibres:

"Espanya fuera de Espanya" editat pel ministeri del Treball i Seguretat Social
"Journalister Invandrare Flyktingar" Journalisthögskolan i Stockholm
El Pitiús 1989, almanac per a Eivissa i Formentera
Senders de gran recorregut
Selection of exportable Technological offers, del centre de disseny industrial

Cartes:

Ambaixada d'Espanya
Stockholms Läns Landsting Hälso- och sjukvårdsnämnden
Generalitat de Catalunya
Soler-Jové
Congrés de Barcelona, moviment europea
Air Europa, Palma de Mallorca
Socialdemokraterna i Stockholm
Enric Bellprat, Santa Pola
Terra Enllà, editors, Veneçuela
Bel Oleart, Alella, el Maresme
Pahí, societat limitada, Barcelona
Associació per a la dona efectiva, Barcelona
Institut de Projectió Exterior de Cultura Catalana
Digec, S.A.
Le Centre d'Etudes Catalanes de l'Université de Paris
Associació Medieval, Montblanc
Josep Ibañez López, Regne Unit de Gran Bretanya
Angel Carlos Torrens Rey, Barcelona
Universitat de Barcelona
Radio exterior de España
Anglo-Catalan Society
J. Majó Diaz, Barcelona
Seminari d'Imatge motivacional
Simposi Agustí Bartra
Ajuntament de Vic amb fullet del curs d'estiu de llengua catalana per a estrangers
Centre català d'Amsterdam

Katalansk Vår på Operakällaren

Kom till Katalonien på Operakällaren! Ni upptäcker en annorlunda gastronomi, upplever ett nytt kök och äter gott! Det gör man i denna lilla autonoma trekant, stor som Småland, i nordöstra hörnet av Spanien med sommar-OS-staden Barcelona som huvudstad. Katalonien bjuder er tre kök formade av naturen och dess råvaror. Havets och kustens kök med en mångfald av fiskar och skaldjur. Slättens kök med ett överflöd av färska örter och grönsaker. Bergens kök med svampar och vilt. Mandlar, vitlök och just svamp spelar en stor roll i alla tre köken.

Kataloniens tre kök, förenade i en meny, presenteras av Lluís Cruanyas, en av Kataloniens och Spaniens stora kokkar. Han övertog 1972 sin pappas restaurang norr om Barcelona och öppnade en ny El Dorado Petit i Barcelona 1984. Lluís Cruanyas framstår idag som en av de främsta uttolkarna av Kataloniens kök, som han presenterar över hela världen. Han har vunnit en lång rad utmärkelser för sin konst, bl a har Guide Michelin, alla gourmeters bibel, gett en stjärna till hans restaurang El Dorado Petit. En spännande gastronomisk bekantskap att göra, kan vi försäkra!

NOTICIES

FORT IMPACTE DE "KATALANSK VÅR"

La manifestació cultural catalana a Suècia, "Katalansk Vår" (Primavera Catalana), els actes de la qual ja vam presentar al nostre anterior número del mes de març, està tenint unes repercussions molt positives pel coneixement de Catalunya a Suècia.

En els articles sobre el nostre país publicats fins ara a la premsa -alguns dels quals reproduïm en la secció "Retalls"- observem que els que escriuen de Catalunya i de la nostra personalitat diferenciada dins l'Estat Espanyol no són solament els ben pocs articulistes informats que esporàdicament han parlat del nostre país. Ara, als diaris i a la ràdio, una munió d'altres periodistes han escrit i fet programes sobre Catalunya per primera vegada, cosa que demostra l'impacte d'aquesta manifestació cultural.

El Conseller d'Economia, Josep Maria Trias Fargas a la inauguració de l'exposició "Sis Artistes Catalans" i "Disseny Català".

Vinguda a Suècia de Jordi Pujol i inauguració oficial de la "Primavera Catalana"

Jordi Pujol, president de la Generalitat de Catalunya, va venir a Suècia per a inaugurar personalment aquesta important manifestació cultural catalana. El president va arribar a Estocolm el vespre del dijous 12 d'abril acompanyat, entre altres persones, del Conseller de cultura Joan Guitart, d'Albert Vila de la Direcció general d'afers interdepartamentals, i d'Oriol Pi de Cabanyes, Cap de relacions culturals.

El seu programa a la capital sueca incloïa també el lliurament, com a obsequi de Catalunya, d'una tria d'obres de literatura catalana a la Biblioteca Nobel, i la inauguració a la Kungliga Biblioteket (Biblioteca Reial d'Estocolm) de l'exposició "800 år katalansk litteratur" (800 anys de literatura catalana), actes que van tenir lloc divendres al matí.

El Ministre de Cultura Bengt Göransson durant el discurs final del sopar oficial a l'Operakällaren.

A la tarda del divendres el president català va presentar a l'Utrikespolitiska Institutet (L'Institut Suec d'Afers Internacionals) una ponència titulada "The Place of the Nations without State and Regions in the Future of Europe" (El lloc de les nacions sense estat i regions a l'Europa del futur) dins d'un seminari sota el nom "Europe - Threat or Promise? (Europa, amenaça o promesa?) organitzat per aquesta entitat sueca. Dos altres catalans, el senyor Joan Subirats, professor de ciències polítiques de la Universitat Autònoma de Barcelona i el senyor Fèlix Martí, de la oficina de la UNESCO a Barcelona, havien presentat també ponències durant la sessió matinal del seminari.

Protagonisme de les regions a Europa

En la seva ponència Jordi Pujol va destacar una sèrie de fets molt positius que s'observen en el desenvolupament actual d'Europa, com ara l'ampliació dels mercats (la Comunitat Econòmica Europea), i els progressos fets en el desarmament i la pau. Segons el president català hi ha una tendència cap a la universalització que comporta avantatges per a la societat i que, per descomptat, interessa especialment a les companyies transnacionals, però que per altra banda no sempre pot donar resposta a molts problemes de la gent.

El camí d'universalització al que indefectiblement s'orienten les societats modernes, va explicar Jordi Pujol, crea problemes i angoixes personals de despersonalització, d'uniformisme i de pèrdua d'identitat que només poden sol·lucionar-se a nivell de regió, de grup cultural. Jordi Pujol va recalcar que no veia el sentit de la pròpia identitat com una cosa nostàlgica i conservadora. Per a ell, el concepte d'identitat ha de tenir un sentit de modernitat.

En l'evolució actual d'Europa, les decisions macroeconòmiques depenen cada vegada més d'organismes supranacionals.

Per altra banda, continuà el president, les regions tenen cada cop més poder a nivell d'infraestructura, cultura, escoles, cooperació tecnològica, desenvolupament industrial, carreteres, etc., fet que demostra la gran importància que tenen i tindran en el futur.

Al vespre, al restaurant Operakällaren, el president inaugura una Setmana de gastronomia catalana i oferí un sopar a un grup d'invitats suecs. En l'organització d'aquesta Setmana gastronòmica hi participà activament Les Quatre Barres a través de la seva presidenta Maria Rosa Faure de Domènech, fet que motivà que al sopar també hi fossin convidats els membres del Consell directiu de la nostra associació.

TROBADA AMB EL PRESIDENT I CELEBRACIÓ DE SANT JORDI

Com que s'havia programat una trobada del president amb els nostres socis, enguany la nostra festa anual de Sant Jordi es va celebrar simultàniament amb aquesta trobada.

El mateix dissabte dia 14 d'abril, dues hores abans de la solemne inauguració de la Primavera Catalana, els socis de Les Quatre Barres vàrem poder reunir-nos amb Jordi Pujol a la sala Hörsalen de La Casa de la Cultura d'Estocolm.

El president va ésser acompanyat fins a la sala per la nostra presidenta Maria Rosa Faure de Domènech i el Cap de serveis, Joan Casanovas. En una breu cerimònia inicial, en nom dels catalans de Suècia la nostra presidenta va dirigir unes paraules de benvinguda a Jordi Pujol i als altres visitants de la Generalitat. En el seu parlament ella va recordar primer que en la mateixa sala de La Casa de la Cultura on llavors ens trobàvem, feia poc més de deu anys enrera s'havia inaugurat la primera mostra cultural catalana a Suècia, que va tenir lloc la tardor del 1978 amb l'activa col·laboració de Les Quatre Barres.

Celebració de la festa de Sant Jordi dels membres de Les Quatre Barres amb el President Jordi Pujol que anuncia a Ernest Dethorey la imposició de la creu de Sant Jordi. A la fotografia, també, Maria Rosa Domènech i Joan Casanovas.

Seguidament va agrair al president català l'esforç fet per la Generalitat per a portar a terme la Primavera Catalana, i assenyala que Les Quatre Barres, des del primer dia de la seva fundació fa onze anys ha treballat activament per a promoure la nostra cultura entre el públic suec, i que ho continuarà fent quan l'actual manifestació catalana tanqui les seves portes.

Finalment, Maria Rosa Faure de Domènech va demanar que la Primavera Catalana no fos un episodi aïllat sinó un punt de partida d'un ampli programa d'intercanvi cultural entre Catalunya i Suècia.

Jordi Pujol va agrair les paraules de la nostra presidenta i, dirigint-se als catalans que "viuen a Suècia d'ençà 15 ó 20 anys" va parlar del canvi positiu que experimenta Catalunya, de la recuperació lingüística -tot i una forta immigració- i de l'expansió econòmica actual. Després va conversar amigablement amb els nostres socis i es va fer un brindis amb cava Codorniu. La Televisió de Catalunya va filmar durant aquest acte i la posterior inauguració. Per contra, no vàrem veure enlloc l'enviada especial del diari Avui.

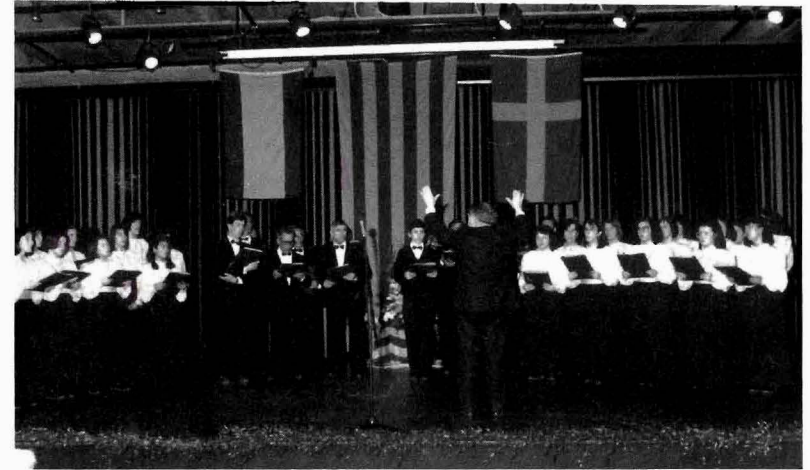
Inauguració de la Primavera Catalana

A les tres de la tarda es va obrir l'acte inaugural. El nostre soci Ramon Cavaller va fer de presentador en català i suec de les diferents intervencions.

Bo Sylvan, director de La Casa de la Cultura d'Estocolm, va ésser el primer en parlar. Sobre l'escenari de la Hörsalen, guarnit amb flors i una immensa senyera al mig flanquejada amb les banderes espanyola i sueca, el senyor Sylvan va felicitar la Generalitat de Catalunya per la col·laboració oferida i per l'eficàcia i nivell de preparació que havia trobat en els interlocutors catalans. També congratulà especialment Pau Puig, comissari de la Primavera Catalana i ànima d'aquests actes d'intercanvi cultural, que en aquell moment traduïa al públic català les seves paraules.

Jordi Pujol i el Conseller de Cultura Joan Guitart inauguren l'exposició sobre el modernisme català.

Recital de la Coral d'Alforja (Baix Camp).

Actuació de la coral Floc

Després de les paraules del senyor Sylvan, va actuar la coral Floc, d'Alforja (Baix Camp), vinguda especialment a Suècia per donar relleu a aquest acte, mercès a les gestions del nostre soci Jordi Arboix.

Ramon Cavaller i el poeta i traductor Lasse Söderberg van ésser els encarregats de fer una curta sessió poètica en català i suec. Malauradament van tenir el desencert d'escollir el poema català "Assaig de càntic en el temple", de Salvador Espriu, sense explicar al públic els motius que el poeta tenia per fer una descripció tan calamitosa de Catalunya. Com es sabut, aquesta poesia reflexa la situació de pessimisme i enyorança del "nord lliure i ric" que molts intel·lectuals catalans sentien durant els anys més negres de la dictadura franquista. Un contingut, per tant, que desenaixa amb la situació actual de Catalunya i l'esperit de la "Primavera Catalana".

"La llengua és la cosa més important d'una nació"

A continuació va parlar el president, que va fer el seu parlament en anglès. Fent referència al títol de la manifestació cultural inaugurada, Jordi Pujol explicà que Catalunya experimenta des de fa uns anys una "primavera" cultural gràcies a l'adveniment de la democràcia, i a la recuperació de la nostra autonomia, però que de moment només es tractava de la "primavera". "L'estiu, el temps de la collita", va recalcar, encara no havia arribat i perquè els resultats fossin bons calia treballar i que els esdeveniments fossin favorables a Catalunya.

Mencionà que "si bé no hi ha una situació de reconeixement complet del nostre ésser nacional per part de l'Estat Espanyol, la situació d'ara és molt millor que no pas dècades enrera i, fins i tot, segles enrera".

Com ja havia fet en altres discursos, Jordi Pujol va assenyalar que "la llengua és la cosa més important d'una nació, d'un país" i que "la llengua és l'ànima d'un poble". Afirmacions que potser van sorprendre una part del públic no català, que mai ha hagut de dubtar de la supervivència del seu propi idioma. (No creiem, però, que el seu anfitrió suec, el ministre de cultura Bengt Göransson, se sorprendés. Es dona el cas que una de les primeres mesures que ell va prendre quan era ministre d'ensenyament en l'anterior govern socialdemòcrata va ésser precisament reforçar les classes de suec a les escoles).

El president català va referir-se després a la necessitat d'un país, d'una cultura, de projectar-se. Jordi Pujol va destacar també que Catalunya no volia ésser coneguda pel món a través de violència ni de grans titulars als diaris, sinó precisament per la cultura.

Paraules del ministre de cultura suec

Bengt Göransson va agrair la possibilitat que el govern autònom de Catalunya havia oferit als suecs de conèixer la nostra riquesa cultural, i es declarà impressionat per la magnífica resposta que amb la "Primavera catalana" els catalans havien donat a la mostra cultural sueca "Suècia, Avui" feta la tardor passada a Barcelona. Després, parlant ja sense intèrpret i dirigint-se al públic suec, va destacar el fenomen del modernisme a Catalunya, del qual se n'obria aquella mateixa tarda una exposició.

Durant la inauguració també va parlar l'ambaixador espanyol a Suècia, senyor José Manuel Allendesalazar.

Acabat l'acte inaugural i gràcies a les gestions del nostre cap de serveis Joan Casanovas, s'oferí pastís i Cava Cordoniu a tots els assistents. Molts socis de Les Quatre Barres van anar després a sopar al restaurant Valentine, com ja s'havia anunciat en la invitació a la festa de Sant Jordi.

Intensa activitat cultural catalana

Els dies que seguiren van estar caracteritzats per una intensa activitat cultural catalana a Suècia. A més de les exposicions inaugurades, va haver-hi conferències sobre temes catalans i concerts, la inauguració d'una exposició de joguines catalanes provinent del Museu de Joguets de Figueres, etc. A Ràdio Estocolm els nostres socis Francesca Jönsson i Pau Puig van participar en un programa sobre Catalunya, i en les emissions en castellà dins de Suècia la socia nostra Rosa Puerto, que n'és locutora, va parlar de la Primavera Catalana i entrevistà músics catalans vinguts a Suècia amb motiu d'aquesta manifestació cultural.

El Consell directiu de Les Quatre Barres va tenir l'oportunitat de sopar amb la famosa organista catalana Montserrat Torrent, invitada també a Suècia a donar concerts. El nostre secretari Ramon Cavaller va acompanyar-la durant part de la seva estada a Estocolm.

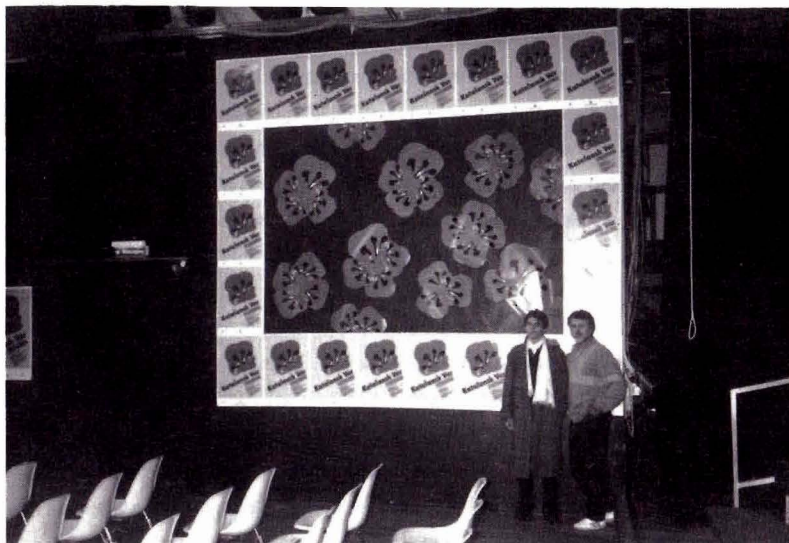

Agraïment de la Generalitat

En una lletra a la nostra presidenta, el senyor Albert Vila agraeix "en nom de la Generalitat totes les gestions que ha fet sense les quals hagués estat impossible l'organització de la Setmana Gastronòmica", i en una segona carta la regracia novament "per la destacada col·laboració en la Primavera Catalana", enviant a la nostra associació un bonic llibre sobre la història del Palau de la Generalitat.

La nostra presidenta va fer també gestions a entitats sueques durant la visita del Conseller de turisme, senyor Lluís de Alegre, a començaments de maig.

Un altre soci de Les Quatre Barres que col·laborà decisivament en l'èxit de l'acte inaugural a la Casa de la Cultura fou el nostre Cap de serveis Joan Casanovas. Francesc Cabrera, autor de les fotografies aquí reproduïdes, també va intervenir en els preparatius per a la inauguració.

Mural sobre el logotip del festival dissenyat per Francesc Cabrera. A la fotografia Sven Dahlin.

Josep Maria Joan i Rosa, Director del Museu de Juguets de Figueres, a l'acte d'inauguració de la mostra catalana al museu homònim d'Estocolm. Amb l'ambaixador d'Espanya i amb l'organitzador de tot el festival Pau Puig.

El Trio de Barcelona durant el concert a la Casa de la Cultura.

L'organista catalana Montserrat Torrent en el moment del seu concert.

Creu de Sant Jordi a Ernest Dethorey

El nostre president honorari Ernest Dethorey, va ésser guardonat enguany per la Generalitat de Catalunya amb la Creu de Sant Jordi. Aquesta important condecoració se li va atorgar en reconeixement de la seva tasca cultural feta a Suècia.

R. BOHIGAS

Del viatge que van fer a Barcelona, invitats per la Generalitat de Catalunya, el membre de l'Acadèmia Sueca prof. Knut Ahnlund, el cap de la Biblioteca Nobel de l'Acadèmia Sueca Anders Ryberg i senyora i el nostre president honorari Ernest Dethorey i senyora, i dels actes i excursions que van tenir lloc entre el 22 d'abril i el 1er de maig en donarem compte en el pròxim Butlletí.

ASSEMBLEA GENERAL

Dia 9 d'abril va tenir lloc l'assemblea general al local de Brygghuset.

En resultaren elegits:

President	: Maria Rosa de Domènech
Vice-president	: Carme Dahlin
Secretari	: Ramon Cavaller
Vice-secretari	: Joaquim Masoliver
Caixer	: Carles Cebrian
Vice-caixer	: Francesca Jönsson
Cap de Serveis	: Joan Casanovas
Vice cap de serveis	: Jaume Vall
Vocals	: Ramon Bohigas Jordi Bota Francesc Cabrera Bodil Ceballos Carles Gisbert Mercè de las Heras
Interventors	: Francesc Taltavull Jordi Marimon
Comité d'elecció	: Marisa Hulten Pilar Johnson Britt Gisbert Marta Bergström

TIRANT «EL VALAC» O TIRANT «JOANET»?

El *Tirant lo Blanc*, l'obra probablement més universal que la literatura catalana hagi mai produït, entre altres interpretacions possibles, pot ésser enfocat com a novel·la històrica¹. Ho és però en un sentit especial, en quant aprofita amb profusió elements històrics, barrejant-los, reestructurant-los i ampliant-los amb voluntat creativa. Aquest procediment de Martorell s'observa clarament en la figura de l'heroi, fusió de diversos personatges reals. Tirant té com a model principal el Roger de Flor de la *Crònica* de Muntaner, però al costat d'ell, les recerques pacients de C. Marinesco han anat descobrint diversos altres models secundaris. Un d'aquests és Joan Hunyadi, figura prominent de la història hongaresa a mitjan segle XV, lluitador eficaç contra el perill turc, i com a tal, personatge de fama europea. Segons sembla, va ser Hunyadi, conegut a l'Occident amb el sobrenom *Blanc*, el qui va determinar el sobrenom, intrínsecament poc justificat, de l'heroi novel·lesc: Tirant és Blanc perquè ho fou Hunyadi².

La proposta de C. Marinesco no sembla pas discutible, i la acceptaren sense vacil·lacions Ll. Nicolau d'Olwer i més endavant M. de Riquer³. Hi ha però un detall, més aviat curiós que important, que val la pena de tornar a examinar: l'origen de l'epítet *blanc* en el cas d'aquell personatge ben històric que fou Joan Hunyadi. C. Marinesco el fa derivar de *valac*, és a dir, romanès. Efectivament, la família sembla oriünda de Valàquia, i li aplicaven, entre d'altres, també aquesta denominació. El mot *valac*, més o menys exòtic a l'Occident europeu, evolucionaria, empès per l'etimologia popular, tot confonent-

1. Per als múltiples enfocaments a què es presta l'obra genial de Martorell, veg. M. Vargas Llosa: *Carta de batalla por Tirant lo Blanc*, en *Tirant lo Blanc*, traducció castellana de F. Vidal Jové, I (Madrid, 1969), pàgs. 9-41.
2. C. Marinesco: *Du nouveau sur Tirant lo Blanc*, "Estudis Romànics", IV, 1953-1954, pàgs. 137-204, especialment 164-177, i també *Nouvelles recherches sur Tirant lo Blanc*, en *Miscel·lània Aramon i Serra*, I (Barcelona, 1979), pàgs. 401-424, especialment 417-420.
3. Ll. Nicolau d'Olwer: *Tirant lo Blanc, examen de algunas cuestiones*, "Nueva Revista de Filología Hispánica", XV, 1961, pàgs. 131-154, especialment 140-141, i M. de Riquer: *Història de la literatura catalana*, II (Barcelona, 1964), pàgs. 698-699.

-se amb *blanc*⁴. Aquest procés no és pas impossible, caldria però veure on es produeix, quina és la freqüència de la variant de transició *blac* (quan no és senzillament una forma gràfica de *blanc*), i quin és l'origen de la *-n-*. Sense rebutjar doncs definitivament la correspondència *blanc* = *valac*, voldríem esbossar a continuació un altre camí, mencionat i rebutjat per C. Marinesco a la nota 109 del seu primer treball dedicat al tema que ens ocupa. Aquesta altra proposta parteix igualment d'una forma exòtica interpretada equivocadament, però tracta de determinar amb més precisió el procés fonètic mitjançant el qual la forma adoptada fou assimilada.

El llinatge dels Hunyadi, determinant a la història hongaresa del segle XV, no és pas dels antics del país. El primer document que en parla és una carta de donació del 1409, amb la qual el pare de Joan, Vajk o Wojk, rep del rei Segimon el castell de Hunyad. *Hunyadi* vol dir simplement *de Hunyad*, i als documents oficials coetanis, escrits en llatí dintre i fora d'Hongria, Joan sol figurar-hi efectivament com a Johannes de Hunyad⁵. Al costat d'aquesta designació, quasi exclusiva als anys quarantes i cinquantes, apareix de vegades, pràcticament només als anys trentes, el cognom *Oláh*, o sigui, valac o romanès, record de l'origen del pare de Joan⁶.

Sabem doncs com es deia Hunyadi a un nivell oficial. Ara seria interessant d'esbrinar amb quin nom era conegut entre el poble i entre els soldats, hongaresos i de moltes altres nacionalitats, que lluitaven sota les seves ordres.

4. Veg. "Estudis Romànics", IV, 1953-1954, pàgs. 174-177. Aquesta possibilitat fou tímidament avançada per I. Hegedus al seu article *Egy olasz költő Mátyás királyhoz* [Un poeta italià es dirigeix al rei Maties], "Irodalomtörténeti Közlemények", XIII, 1903, pàgs. 79-85, tot dient que "... el *Chevalier Blanc* d'aquesta època fou János Hunyadi, anomenat així probablement per fer un joc etimològic amb el mot *Vlachus*" (pàg. 79).
5. Les col·leccions més completes de diplomes referents als Hunyadi són la de G. Fejér: *Genus, incunabula ac virtus Joannis Corvini de Hunyad* (Buda, 1844) i la de J. Teleki: *Hunyadiak kora Magyarországon*, X (Pest, 1853). El document de què parlem és el primer de la col·lecció de Fejér (pàgs. 32-33).
6. L. Elekes: *A Hunyadi-kérdés* [La qüestió Hunyadi], en *Mátyás király. Emlékkönyv születésének ötszázéves fordulójára*, I (Budapest, 1940), pàgs. 13-69, especialment 49.

Tot indica que el seu nom a nivell popular fou *János* (Joan), i fins i tot *Jankó* (Joanet). El sufix diminutiu *-kó* no és dels més comuns de l'hongarès, però apareix justament amb alguns noms de persona molt freqüents: a més de *János* i *Jankó*, tenim els parells *Ferenc* i *Ferkó* (Francesc), *Lajos* i *Lajkó* (Lluís), *László* i *Lackó* (Ladislau), *Pal* i *Palkó* (Pau) ⁷.

La designació *Jankó*, aplicada a *János Hunyadi*, devia de ser absolutament general, però a Hongria el seu caràcter massa familiar li impedí de passar als registres escrits de la llengua. A l'estranger, on el caràcter diminutiu no es percebia, la forma, captada per l'orella, va arrelar. Autors grecs de Bizanci el més sovint parlen de Hunyadi designat-lo μεγαλοῦ, forma en la qual hem de veure el *Jankó* de l'hongarès parlat ⁸.

La fama i el nom del popular *Jankó*, de bel·lador exi-tós del turc, no trigaria a arribar a Itàlia, país amb el qual tingué contactes des de molt jove. Sabem efectivament que entre el 1431 i el 33 passà dos anys a la cort milanesa dels Visconti, i tenim raons a suposar que anteriorment havia après l'art de la guerra del soldat italià radicat a Hongria, Filippo Scolari ⁹. Així Hunyadi a Itàlia no era sols conegut per la seva fama llunyana, sinó que era una persona directament familiar. El seu nom popular, *Jankó*, fonèticament [jánkó], no dista gaire de l'adjectiu italià *bianco*, amb el qual podia confondre's fàcilment. Aquesta confusió seria pràcticament automàtica i inevitable a certs dialectes italians, en els quals al grup consonàntic inicial *bl-* del llatí correspon *j*: de manera quasi general els del Migjorn, i a l'Edat Mitjana probablement aquells dels septentrionals, que actualment pronuncien *dž*. D'aquest segon grup és justament el

7. J. Melich: *Szibinyáni Jank*, "Magyar Nyelv", LII, 1956, pàgs. 129-138. En versió alemanya a "Acta Linguistica Academiae Scientiarum Hungaricae", VIII, 1958, pàgs. 45-62.

8. Veg. M. Gyóni: *Magyarország és a magyarság a bizánci források tükrében* [Hongria i els hongaresos reflectits per les fonts bizantines], Budapest, 1938. L'Onomasticon d'aquest llibre prova la gran freqüència i l'absolut predomini de la denominació μεγαλοῦ, aplicada pels bizantins a J. Hunyadi.

9. F. Banfi: *Filippo Scolari és Hunyadi János* [F. Scolari i J. Hunyadi], "Hadtörténeti Közlemények", XXXI, 1930, pàgs. 125-133, i *Hunyadi János itáliai tartózkodása* [L'estada de J. Hunyadi a Itàlia], "Erdélyi Múzeum", XXXIX, 1934, pàgs. 261-272.

lombard ¹⁰. Establerta la igualtat fonètica entre l'hongarès *Jankó* i l'italià *bianco/ianco*, la denominació, ara com a traducció de l'adjectiu italià, es propagaria per tot Europa, així també a Catalunya.

Tot considerant que els contactes directes de Hunyadi amb Itàlia es produïren als anys trentes del segle, i sabent que la seva fama com a personalitat europea devia de ser un fet almenys des de la batalla de Varna, del 1444, esperariem que les formes populars del seu nom siguin documentades molt abans del 1456, data de la gran victòria cristiana de Belgrad. Malgrat tot, ara per ara només disposem d'un text llatí de finals del segle XV que testimonia l'ús paral·lel de les designacions *Iancus* i *Blancus*: el resum d'història d'Hongria de l'humanista italià Petrus Ransanus ¹¹. A propòsit de la primera denominació, Ransanus nota que "Iancus Ioannis est diminutivum" ¹², però no diu res de l'origen de la forma *Blancus*. Serà interessant fixar-nos en l'extensió geogràfica diferent dels dos mots: l'autor, després de parlar de "Ioannes, cui Ianco apud Italos est cognomen" ¹³, es refereix a Ioannes Hunniates, "quem occidentalium nationum vulgus solet cognominare Ioannem Blancum" ¹⁴. Les informacions de Ransanus són precioses, però la seva data tardana (anys 1488-1490) en redueix el valor provatori. Amb tot i això, estem convençuts que una lectura atenta de textos de caràcter més o menys popular dels anys 1440-1450 aportaria la confirmació que designar Hunyadi com a *Blanc* s'havia generalitzat abans a Itàlia que als altres països de l'occident europeu, i que a aquesta denominació la precedeix a terres italianes la variant *Ianco*.

10. G. Rohlfs: *Grammatica storica della lingua italiana e dei suoi dialetti* (Torino, 1966), paràgraf 177. La possibilitat que l'italià *Bianco* sigui una interpretació auditiva del diminutiu *Jankó* fou exposada per G. Fögel en *Bibliotheca Corvina. La Bibliotheca di Mattia Corvino, re d'Ungheria* (Budapest, 1927), pàgs. 95-96. El mateix autor aventura la hipòtesi que Hunyadi i Alfons el Magnànim haguessin coincidit a la cort de Felip Maria Visconti, hipòtesi definitivament refutada per F. Banfi al 1934 (veg. nota precedent), tot i represa encara per F. O. Brachfeld: *Un roi d'Aragon et de Naples et la Hongrie*, "Nouvelle Revue de Hongrie", 1943/II, pàgs. 275-279.

11. Petrus Ransanus: *Epithoma Rerum Hungararum, id est Annalium Omnium Temporum Liber Primus et Sexagesimus*. Curam gerebat Petrus Kulcsár. (Budapest, 1977).

12. *Op. cit.*, 34.

13. *Op. cit.*, 34.

14. *Op. cit.*, 48.

CONFERENCIA SOBRE LA LITERATURA CATALANA DE JAUME VIDAL I ALCOVER

Jaume Vidal i Alcover, escriptor, poeta, autor dramàtic, professor de literatura catalana i conegut pels lectors d'Avui, va donar, el 16 de maig, una conferència sobre "la literatura catalana en el marc de les literatures hispàniques" a la Universitat d'Estocolm. El conferenciant anunciat era Josep Maria Castellet, el qual, però, no va poder venir. Estic segur que no vàrem perdre res amb el canvi.

A una de les sales més grans de Frescati ens vàrem reunir una vintena de persones. Es possible que hi hagi tan poc interès per la cultura catalana? Espero que hagi estat un problema d'informació...

El conferenciant, però, va saber crear una atmosfera amical i intel·lectual que ens va fer oblidar la vergonya d'esser tan pocs. Va fer un resum molt acertat de les etapes més importants de la història catalana, explicant aspectes de la idiosincràsia del poble català i lligant-ho tot amb els moviments literaris.

El professor Vidal i Alcover va tenir temps fins i tot per dir unes paraules sobre la literatura castellana. Segons la seva opinió, la poesia actual en castellà seguirà essent mediocre mentre no es desfaci del pes de la generació del 27.

Dintre de la literatura actual en català, va parlar de Pere Calders, Pere Gimferrer, Baltasar Porcel i Manuel de Pedrolo.

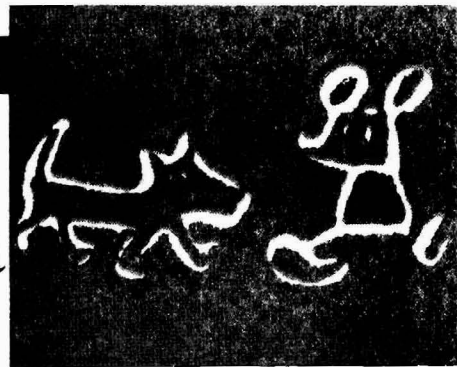
Després vam passar a Kafé Sexan, on l'associació Hispania ens va convidar a una reunió informal.

MIGUEL IBAÑEZ

RETALLS

De nya fräcka från Barcelona är här

WEEKEND
FREDAGEN 17 MARS 1989

Xavier Mariscal, mannen bakom den omdiskuterade logotypen till olympiaden i Barcelona '92, gör kakelplattor med karakteristisk dekor.

Xavier Mariscal är spansk designs enfant terrible som ständigt överskrider gränserna på sitt rastlösa sätt med begåvade, fantasifulla, ironiska och utmanande infall. Han är en av huvudpersonerna i Kulturhusets presentation av katalanska designere.

ÅSA WALL
SEVÄRT

Mariscal är född i Valencia 1950 och inledde sin bana på en designskola i Barcelona. Men varken den specialiserade utbildningen eller tidens modetrender föll honom på läppen.

Han fann att teckning var hans eget språk

rygg utförd tillsammans med den nära medarbetaren Pepe Cortés.

Avantgarde

På Kulturhuset presenteras också sex unga konstnärer från Katalonien, handplockade av intendent Elisabet Haglund. Måleriet har kommit tillbaka i den katalanska konsten där konstnärerna arbetar intensivt för att återhämta den påtvungna isoleringen under diktaturen.

Målarna är öppet internationella men har det katalanska avantgardets tradition som plattform. Motivet är tillbaka, de är expressionistiska och figurativa och präglade av en viss primitivism.

En av de unga katalanska målarna på Kulturhuset är Luis Claramunt, en stadsmänniska med mörka och ångestfyllda målningar från Madrid och Barcelona. Han kan väl knappast känna vår Stockholmsmelankoliker Eugène Jansson men väl Oslø Munch.

Kulturhuset. Katalansk design och 6 konstnärer från Katalonien.

och snart försörjde han sig som serie- och skämttecknare och utvecklade en repertoar av former och figurer som senare dök upp i hans olika objekt och inredningar.

Grälla färger

Under 80-talet har han i frenetisk takt designat tallrikar, lakan, handdukar, mattor, gøbelänger, möbler, keramik, affischer, reklamskyltar m m.

Som anhängare av Barcelonas undergroundkultur tog han avstånd från vad han kallar calvinistisk design d v s Nordeuropas kliniskt ensarade formgivning med moraliserande och puritanska förtecken.

Fördomsfritt kombinerar han ironi, banalitet och grälla färger i skicklig sublimering av element med ursprung i kitsch. Han blandar fräckt klassiska och avantgardistiska stildrag med dagens postmodernistiska former.

Mariscal introducerade "amoralisk design", "vanskapta möbler" och "omöjliga objekt" som han själv beskriver som en

blandning av presentartikel, skulptur, plöj och leksak.

Inredde diskotek

Hans äldre kolleger inredde hem, kontor, banker m m medan han föredrog diskotek, barer, restauranger och allt som var socialt och stimulerande och innebar ständigt ny design av föremål någonstans mellan collage och cocktail av former och funktioner.

Memphis i Milano fann en kär kusin i Mariscal och tillverkar hans möbler. I dag är Mariscal en av Spaniens internationellt mest kända designere. Han har gjort en mascot av sin klassiska komiska hund till Olympiaden i Barcelona 1992.

Han var en av de mest uppmärksammade konstnärerna på den internationella konstmässan i Madrid i februari i år med sina expressionistiska målningar av komiska kattdjur. Helt nyligen representerades han på konstmässan i Solentuna. Designspecialiserade Galleri Gerthel i Malmö visade hans uppkäftiga soffå med diagonal

Guadalquivir eller Rio Verde. Målning av Luis Claramunt från 1985.

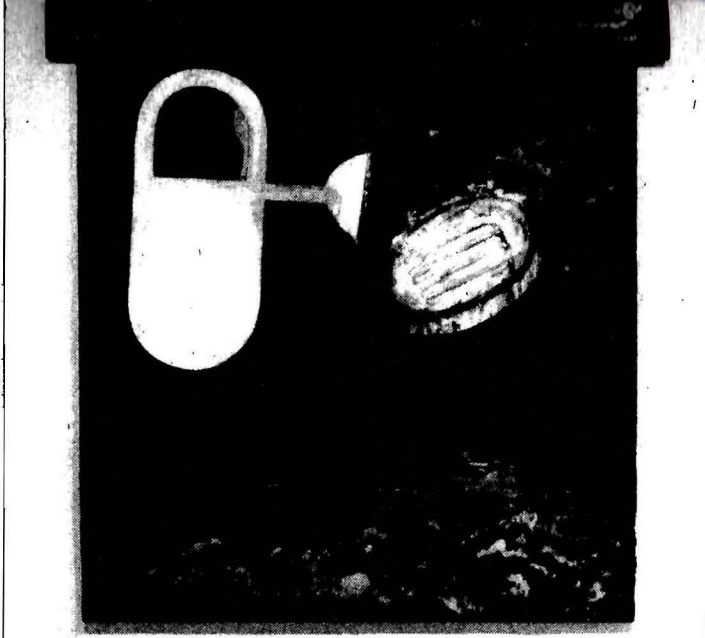
KATALONIEN och Barcelona har som bekant ärorika traditioner att försvara inom konsten. Picasso, Miró, Dalí, Gaudí, González och Tàpies har samtliga sina rötter i detta stolta nordöstra hörn av Spanien. Men de flesta av dessa modernismens förgrundsgestalter var under långa perioder bosatta utomlands. Faktum är att ända fram till Francodiktaturens fall 1975 skapades merparten av såväl den bästa katalanska som den bästa spanska konsten utanför landets gränser.

Efter demokratis återkomst och i och med närmandet till övriga Europa genom inträdet i EG har emellertid det spanska konstlivet blommat upp ordentligt. Och i dag finns ett betydande internationellt intresse för det som sker främst i Barcelona och Madrid, men också i mindre städer som till exempel Sevilla.

I Sverige har det under 80-talet givits flera tillfällen att se samtida spansk konst. På den hittills största manifestationen – utställningen "Spansk Egen-Art" på Liljevalchs 1983 – framträdde drygt tjuugo unga målare och ett par skulptörer. Och i höstas på "Eighty" – den stora europeiska vandringsutställning som visades på Kulturhuset – deltog Spanien med sju målare.

I samband med den kultursatsning som kallats "Katalansk vår" återkommer Kulturhuset nu med en utställning med sex konstnärer från Katalonien. Parallellt med denna visar Kulturhuset också en utställning med katalansk design. Och senare i vår kommer en Dalitutställning på Moderna museet. Att vi här hemma på detta sätt bereds möjlighet att ta del av det som sker i spansk och katalansk konstliv är naturligtvis glädjande.

Men att det också är förknipat med vissa problem att "bara" åka i väg till ett annat land och välja ut konstnärer framgår tydligt av den nu aktuella utställningen. Det som först slår mig är den totala bristen på kontinuitet. Det hade varit roligt att få återse åtminstone någon konstnär från de tidigare utställningarna. Men icke: här finns enbart nya namn.

Fredric Amat: "Container".

Foto: TOM BONNALT

Sex katalanska konstnärer 70-talet går igen

Varför just dessa? frågar jag mig, särskilt som de mest kända namnen i dagens katalanska konst – Solano, Barceló, García Sevilla, Broto, Perejaume, Plensa med flera – saknas. Av katalo-gen får jag närmast intryck av att urvalet skett rätt mycket på lokala kulturpotentaters premisser. Man verkar ha köpt ett "paket" helt enkelt, inkluderande också den plottriga, halvhjärtade designutställningen.

Fast helt misslyckad är utställningen ändå inte. Här ges möjlighet att stifta bekantskap med sex sinsemellan mycket olika konstnärer ur den yngsta katalanska generationen (hälften av deltagarna är födda kring 1960).

Det är knappast några sensationer som bjuds, men så mycket framgår emellertid klart som att det figurativa måleri, vilket dominerade upptakten till 80-talet, nu fått konkurrens både av skulptur och av arbeten som ut-

gör ett slags fortsättning på vissa inslag i 70-talets konceptkonst.

Det gäller exempelvis Joan Roms skulpturer i gummi och Tomás Bels märkliga observationsinstrument. Hos Rom finns ett ekologiskt engagemang, men dess idémässiga bas känns tunn och den visuella gestaltningen ganska allmän och odistinkt. Då är Bels instrument roligare. De kräver åskådarens aktiva medverkan. Att betrakta skiffer, grus eller ett modelltåg under "lupp" kan vara rätt fascinerande – ett tag. Men snart känns möjligheterna uttömda och det händer liksom inte så mycket mer.

Pep Agut kombinerar i sina svartvita målningar ett expressivt uttryck med en konstruktiv ordning. Resultatet blir ett slags besudlad, nedstänkt konstruktivism. Stora inbyggda motsättningar; ändå vill det inte bli någon riktig spänning över det hela.

Bäst på den här utställningen är, tycker jag, Fredric Amats reliefartade målningar i blandteknik. Amat har en utvecklad känsla för materialets inneboende sinnlighet, som gör att hans ytor lever. Hos honom finns också en lekfull galghumor, vilken, som i "Container", spelas upp mot en mörk, närmast hotfull bakgrund.

LARS O ERICSSON

DAGENS NYHETER

5/4 89

Katalonien — brohuvud för utländskt kapital

HÄR FINNS SPANIENS EKONOMISKA FRAMTID

BARCELONA

Spanien har sitt eget industriella centrum. Det är Katalonien i nordöstra Spanien.

Där hamnar en fjärdedel av de utländska investeringar, där produceras merparten av Spaniens 1,6 miljoner bilar och där etablerar sig högteknologiföretagen.

Ekonomi är också ännu starkare, både inflation och arbetslöshet är lägre än i övriga Spanien.

Och så finns det något som kallas för "katalansk effektivitet".

Jean Nordström, VD för ABB Motores som tillverkar växelströmsmotorer utanför Barcelona konkretiserar det subjektiva uttrycket "katalansk effektivitet".

"På vårt företag har vi ökat vår produktion med 80 procent på tre år utan att investera något eller avskeda någon. Det är mer än i Västerås," säger han och ger stort beröm åt den skickliga och flitiga arbetskraften.

"Katalonien är speciellt på många sätt. Här börjar man tidigt på morgonen och tar relativt kort lunch. På barerna i Barcelona är det tomt efter midnatt. Katalanen jobbar hårt och är mycket snål," säger Jean Nordström och generaliserar medvetet för att visa att Spanien är långt ifrån en homogen marknad.

Stort inflytande

Spanien är ett fragmenterat land, uppdelat i 17 regioner som mer eller mindre strävar efter självstyre. Katalonien är en av de mest självständiga och har eget politiskt styre.

Den lokala "regeringen" har stort inflytande över den regionala ekonomiska och industriella utvecklingen. Katalonien har till och med sitt eget språk, katalanska. 60 procent av regionens drygt 6 miljoner invånare behärskar det språket medan så gott som alla talar kastiljanska ("riksspanska").

Katalonien betår i sin tur av fyra provinser: Barcelona, Tarragona, Lerida och Gerona och är sedan länge en starkt industrialiserad region. Och här finns också en stor del av Spaniens framtid.

Japanskt kapital

Katalonien är Spaniens viktigaste industriregion och står för 25 procent av industriproduktionen, bidrar med 20 procent till landets BNP, står för 22 procent av exporten och 28 procent av importen. Det är också här den största delen av utlandsinvesteringarna hamnar – 24 procent. Bland annat japanerna använder Katalonien som brohuvud in till EG:s gemensamma marknad. 85 procent av de japanska investeringarna i Spanien gick till Katalonien 1988.

Den spanska ekonomin går för högtryck men det går ännu bättre i Katalonien.

Den spanska ekonomin som helhet går för högtryck, ändå går det ännu något bättre för Katalonien. Inflationen är nästan en hel procentenhet lägre, arbetslösheten visserligen hög (15,2 procent) men mer än 3 procentenhet lägre än Spaniens. Och det finns fler faktorer som talar för Katalonien:

● **Det geografiska läget.** Katalonien gränsar till Frankrike i norr och med Medelhavet i öster.

● **Utbyggd infrastruktur.** Katalonien lider inte av de problem övriga Spanien har med brist på vägar och järnvägar. Det tar bara nio timmar med bil till Paris. I Barcelonaregionen finns tre flygplatser varav en är internationell. I Barcelona finns Medelhavets tredje största hamn.

Sommar-OS

● **Utbildad arbetskraft till låg kostnad.** Det är en gammal industriregion som länge krävt kvalificerad arbetskraft. Den är inte bara skicklig utan också flitig och billig. Kostnaden beräknas till cirka 85-90 procent av den svenska. Också middlemanagement är bra och i Barcelona finns två av Europas mer kända managementkolor.

● **Stor underleverantörsindustri.** Spanska företag söker utländska partners för att stärka konkurrenskraften i och med EG-medlemskapet.

	KATALONIEN	SPANIEN
Invånare	6,1 milj	38,5 milj
Folktäthet	188 inv/km ²	75 inv/km ²
Inflation (1988, proc)	4,9	5,8
Arbetslöshet (1988, proc)	15,2	18,8
Utländska investeringar (1987, mdr kr)	12,9	39
Export (1987 mdr kr)	52,0	230,3
Import (1987, mdr kr)	94,6	330,8

● **1992 arrangerar Barcelona sommar-OS.** För att klara av det jättearrangemanget krävs investeringar för cirka 50 mdr kr. 40 000 hotellbäddar ska byggas, telenätet byggas ut och nya tunnelbanelinjer dras.

● **"Katalansk effektivitet".** Ett subjektivt begrepp som är svårt att definiera men som enligt de svenska företagen ändå finns. Det talas om att katalanen börjar sin arbetsdag klockan 8.00 på morgonen och nöjer sig med en och en halv timmes

lunch. I Madrid börjar arbetsdagen 10.00 och lunchen är oftast två timmar.

ANNICA GUSTAVSSON

Detta är den femte artikeln i D:s serie om den spanska ekonomin. Övriga artiklar har varit införda 1/3, 2/3, 6/3, 7/3.

RADIO-KRÖNIKAN

RUNAR MANGS

Katalansk avspark

■■■ Med eller utan rubriken "Katalonien 1000 år" har den gångna Musikkveckan kraftigt präglats av det katalanska. Vid middagstid varje dag har man kunnat höra Pau (Pablo) Casals spela violoncell i egenkap av "veckans artist", och Katalonien fick till och med en elektroakustisk framtoning genom gruppen Multimüsica från Barcelona i veckans "Studio onsdag".

Byggraden i allt detta har varit Lars-Göran Ulanders fyra program om det tusenåriga Katalonien, som på måndagen inleddes med ett tvärsnitt av katalansk musik genom tiderna med den politiska historien som bakgrund, präglad av en imponerande påsläning.

■■■ Ett överraskande antal vittberömda namn - som vi känt som rätt och slätt spanska - har i själva verket visat sig vara katalanska eller ha en nära katalansk anknytning: tonsättare som Isaac Albeniz, Xavier Montsalvatge, Anselm Viola, Ferran Sors, Xavier Benguerel, Francesco Tarrega för att inte tala om Granados och Manuel de Falla. Denna uppräkningsvisar inte bara kraften hos och rangen av den katalanska musikkulturen; av den kan man också utläsa inte bara Kataloniens livliga kommunikationer med Spanien i övrigt, utan över huvud taget en utåtvänd internationell inriktning. Multimüsica i "Studio onsdag" var därför alls inte något isolerat kuriosum, utan tvärtom

en företeelse enligt en central katalansk tradition.

■■■ "Katalonien 1000 år" - utgångspunkten för denna tidräkning är en oavhängighetsförklaring av greven av Barcelona år 988, och i Lars-Göran Ulanders måndagsprogram var det till stor del historien själv som sörjde för omväxlingen. Med nämnda vakenhet inför omvärldens förehavanden har ju den musikaliska utvecklingen genom tiderna mestadels haft åtminstone någon form av katalansk resonans (även om det exempelvis en tid på 1800-talet mest tycks ha varit Franz Liszt och Georges Bizet som stod för den saken).

DN 24/4 89

Ferran Llagosteras film "Gran Sol"

Ingen tillverkad dramatik

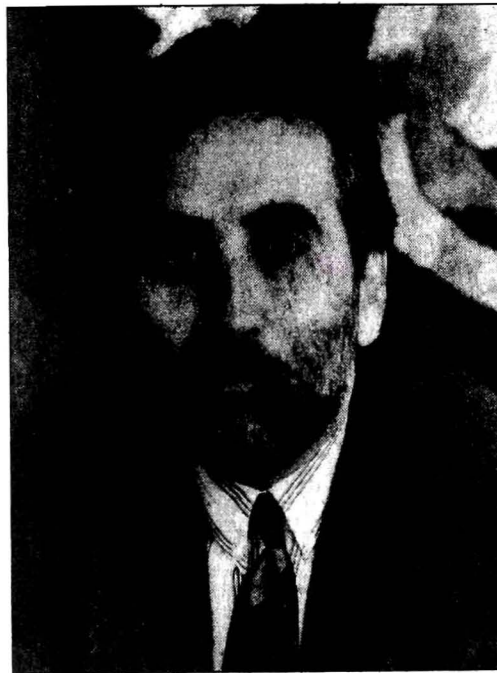

Foto: SAM STADENER

— Filmen är gjord av min känsla för havet. Den är en hyllning till dem som arbetar där, förklarar regissören Ferran Llagostera.

Av HANSERIK HJERTÉN

En fisketrälare går ut från spanska nordkusten för att söka sina fångster i Atlanten, särskilt vid en fiskebank söder om Irland som kallas Gran Sol. Det är hårt arbete, spänningar i skansen. Kocken Macario är något av en driftkucku, men i grunden håller man samman.

Mellan kaptenen och besättningen finns inga varmare känslor. Kaptenen, Simon Orozco, anser att i denna kamp för livsuppehållet är hårdhet det enda som ger resultat. Ändå

finns hos honom en vekhet inför havet och minnena. När de går i land för reparation i Bantry på Irland söker han upp gravvården över en gammal vän, bara för att själv strax därefter stupa under ett lass fisk ut till sjöss.

Detta är handlingen i "Gran Sol", en katalansk film med sympatisk äkthet. Det smakar salt, vind och stormspiskad sjö om den. Den innehåller inte den tillverkade dramatik som är vanlig i filmäventyr till havs.

— Den är gjord av min känsla för havet. Den är en hyllning till dem som arbetar där, som en målning, förklarar regissören Ferran Llagostera, som faktiskt ägnat sig åt målarstudier innan han fann att tidens uttrycksmedel är film och TV.

Men i "Gran Sol" är också lätt att spåra en dokumentär bakgrund. Llagostera har gjort dokumentärfilmer, om en indianstam i USA, om baskerna. Mycket sådant produceras annars inte i Spanien. Det görs dokumentärfilm för institutioner och industrier, inte för biograferna, säger han.

Frihetsprovins

"Gran Sol" inleder en serie på Filminstitutet, som ingår i en hel katalansk kulturmanifestation i Sverige den närmaste tiden. En spännande sådan, för Katalonien är en frihetsprovins i den spanska historien, med tilltalande mänskliga drag.

— Det första demokratiska parlamentet i Europa fanns i Katalonien, berättar Llagostera. Katalonien har aldrig haft en egen här. Katalaner har aldrig varit conquistadorer, erövrare av Sydamerika. Inkvisitionen har inte haft något riktigt fäste här.

Vår nationaldag

— Friheten och självständigheten har växtat. Efter spanska tronföljdskriget förlorade Katalonien alla sina rättigheter. Det var den elfte september, som blivit vår nationaldag!

— Friheten varade fram till republiken på 30-talet. Under inbördeskriget hade vi självstyre. Franco vred klockan tillbaka. Först för tio år sedan fick Katalonien tillbaka sina institutioner.

Och filmen? Barcelona var ett filmcentrum under republiken, säger Llagostera. Franco flyttade det till Madrid, den gamla rivalen. Men i Barcelona har avantgardet funnits.

Madridfilmen har kallats socialrealistisk. Barcelona-filmen experimentell och estetisk. Llagostera talar om en thrillertradition. I programbeskrivningen av ett par andra filmer i serien skymtar också ett intresse för passioner och perversjoner.

Da är luften förstas friskare i "Gran Sol". Dock till priset av betydande strapatser vid inspel-

ningen. Först tre veckor till havs i grov vintersjö för att ta dokumentära bilder av fisket.

Sedan åtta timmar varje dag i ännu värre väder för att spela in skådespelaravsnitten. För att mildra aktörernas obehag behandlades de med akupunktur!

— Alla sjöscener är realistiskt gjorda, försäkrar Llagostera. Enda tricket var att jag bad den riktige skepparen styra mot vågorna så att vattnet slog in så mycket som möjligt.

Stormscener

Själv blev jag skeptisk mot några nattliga stormscener på däck. Det såg ut som om fartyget låg stilla medan ateljésjöar vräktes in över det.

— Det beror på att kameran spikades fast, förklarar Llagostera. Eftersom horisonten inte syns på natten märker man inte att fartyget rör sig, bara vattnet som sköljer in.

Någon typisk Barcelona-film är nog inte "Gran Sol". Här har Medelhavsmänniskan begett sig till Atlanten för att berätta om ett sjömansliv där "krabborna snart åter upp våra ögon", som en av fiskarna uttrycker det. □

Men de exempel som Ulander hade valt var omsorgsfullt framplockade, inte bara med tanke på det representativa utan också det för oss exotiska: vem har exempelvis tidigare hört eller ens hört talas om det speciellt katalanska instrument som kallas tenor, som är ett slags oboe-hybrid och har en till den grad karaktäristiskt genomträngande ton att den präglar snart sagt varje sammanhang den förkommer i? Och det faktum att Katalonien någon gång på medeltiden hade en politisk storhetstid med makt-föröreningar ända borta i Grekland fick i programmet representeras av ett stycke folkligt betonad musik från Mallorca av det färgstarka och kring Medelhavet vittberömda namnet Maria del Mar.

Firandet av Katalonien ska fortsätta ett halvår framåt, och den gångna Musikkveckan måste karaktäriseras som en ganska rejäl avspark - det är ju just den sortens breda fördjupningar som bara Musikkradion har tid och resurser till. □

DN 20/4 89

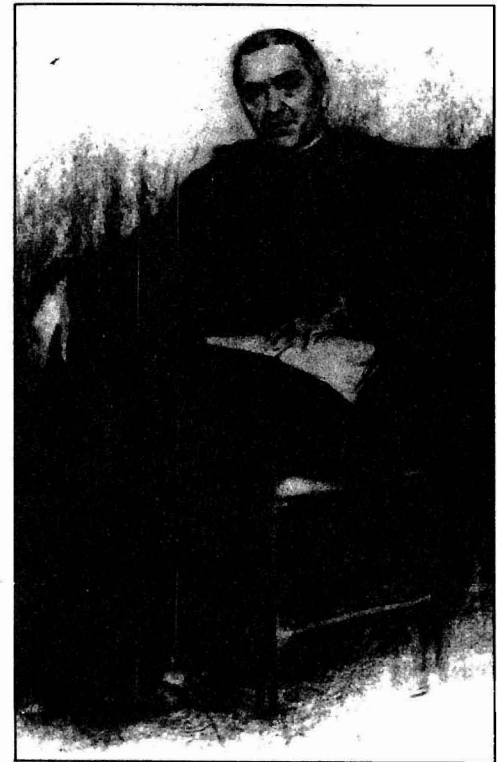

Foto: ELISABET HAGLUND

Antoni Gaudí: Detalj av mosaikbänken i Parc Güell (1900-1914) i Barcelona.

Den katalanska litteraturen värd att upptäcka!

Alla litteraturintresserade svenskar men också svenska bokförlag och rentav Svenska akademien har nu möjlighet att upptäcka den rika katalanska litteraturen i den utställning som för närvarande visas på Kungliga biblioteket i Stockholm. I artikeln presenteras utställningen av Magi Rovira, som också gör en återblick på den katalanska litteraturens utveckling.

JACINT VERDAGUER är den mest namnkunnige företrädaren för den epok som benämns den katalanska renässansen. Bilden visar skalden på en kolteckning av Ramon Casas.

♦ **DET ÄR SVART** att fastställa det katalanska språkets ursprung men man vet att på romarnas tid användes såväl i Frankrike som i Spanien tre språk: latinet, de intellektuella och bildade människornas speciella språk, vulgärlatinet som användes av soldater och gemene man och till sist det infödda språket, ursprungsspråket, som på vissa platser blandades med latinet.

I Katalonien tog vulgärlatinet överhanden, uppblandat med det ursprungliga språket. Ur denna blandning uppstod katalanskan. Vid slutet av 1000-talet skrevs den första egentliga litterära texten på katalanska, Homilies d'Organyà.

♦ **UNDER** de två följande seklen skrevs erövrarkungarnas krönikor på katalanska. Av dem är kung Jaumes krönika den mest kända. Bernat Desclots krönika är mera måttlig och dokumenterad och Ramon Muntaners krönika är mera passionerad och dynamisk än de andra två.

De religiösa reformatorerna började också skriva på katalanska. Den mest berömda bland dem är Ramon Lull, filosof från Mallorca som skrev stora vetenskapliga encyklopedier. Han utarbetade flera filosofiska och teologiska system och skrev även poesi och romaner. Den mest berömda av hans skönlitterära verk, *Blanquerna*, är den första romanen där huvudpersonen inte är riddare utan borgare och där handlingen utspelar sig i stadsmiljö.

♦ **MELLAN** slutet av 1300-talet och början av 1500-talet upplevde den katalanska litteraturen en lysande epok. Under denna tid verkade stora författare som Bernat Metge, grundare av den katalanska humanismen, och Antoni Canals, Senecas översättare till katalanska, Ferran Valenti som översatte Cicero samt den mest betydelsefulla av dem alla — poeten Ausias March, som skrev utan borgare och där handlingen utspelar sig på döden och gudstivvel.

Prosan representeras under denna epok av Joanot Martorell med den världsberömda riddarromanen *Tirant lo Blanc*, den som Don Quijote skulle rädda för att den var "den bästa boken i världen, ty riddarna ligger och åter, och sover i sängen, och skriver testamenten innan de dör, och mycket annat som inte står att läsa i andra böcker".

Denna lysande period i den katalanska litteraturen fick sitt slut i en rad historiska händelser:

är den ofullbordade och ständigt växande kyrkan Sagrada Família, Parc Güell med sin flera hundra meter långa böjande mosaikbänk och privathuset Casa Milà med sin lavaliknande fasad och sina abstraherade skorstenar och ventilationsstrumror på taket bland mästerverken.

Som Carl Larsson

Rusiñol inrättade sig i kustbyn Sitges söder om Barcelona ungefär som Carl Larsson i Sundborn. Där köpte han två fiskarstugor som han dekorerade och döpte till *Cau Ferrat*, Gamla järnhålan. Stugorna fylldes med hans samling av medeltida järnsmide, på väggarna hängde hans egna målningar med motiv från Montmartre och gamla allmogetallriker.

Konstnären arbetade också under en period i den realistiska och impressionistiska stil som kännetecknar Carl och Karin Larssons måleri i Grez.

Casas var tillika med Rusiñol en av de tongivande personligheterna på konstnär restaurangen *Els Quatre Gats* i Barcelona. Medan Rusiñol utvecklades från naturalist till symbolist var Casas trogen sin realistiska estetik. Han var sin tids främste porträttör av den intellektuella bourgeoisie i Barcelona.

Vid sidan av sina berömda målningar och kolteckningar gjorde Casas affischer och teckningar till brevkort, tidningsannonser, bokillustrationer och flygblad som skulle kastas i kyrkan på påskafton.

Katalonien och dess tusenåriga historia och kultur ägnas en särskild utställning på Kulturhuset. På Kungliga biblioteket visas 800 år katalansk litteratur.

Kulturhuset Modernismen i Katalonien. 15 april – 3 september.

WEEKEND
FREDAGEN 14 APRIL 1989

Katalanskt sekelskifte

– Utan supergeniet Gaudí funnes ingen Dalí, ingen Miró, ingen surrealism, utropar intendent Elisabet Haglund.

Det är hon som ligger bakom den stora utställningen *Modernismen i Katalonien* på Kulturhuset.

ÅSA WALL

SEVÄRT

Termen modernism innebär en modernisering av den katalanska kulturen som betraktades som arkaisk och provinsiell. Modernismen inföll under det sena 1800-talet och det tidiga 1900-talet med Barcelona som centrum.

Till skillnad från de samtida stilarna art nouveau och jugend bevarade den katalanska modernismen sina rötter i den egna traditionen.

Hos den katalanska modernismen utvecklades internationalismen till modernitet; den ville projicera den djupt rotade traditionens kultur in i framtiden. Katalanerna ville bli världsmedborgare och de blickade mot norr, norr om Pyrenéerna, via Paris ända till Skandinavien och Munch.

Konstkritikern Alexander Cirici beskriver den katalanska modernismens särart: "Det är inte underligt att den stil som i andra länder blev den besuttna samhällsklassens (som sitter på Maxim) här har

lyckats bli en riktig folklore. Konsthantverkarna, i järn och trä, i glas och lera, i stucc och mosaik, möbelsnickarna och vävarna var korsångare och utflyktsentusiaster, småpoeter eller åtminstone konstantusiaster.

Kanske var den röst från folket som modernisterna trodde på en illusion. Men kraften som fanns i deras verk och i deras själar animerade dem, och resultatet blev ett uttryck som var verkligt populärt och kollektivt."

Fyra stora gestalter i modernismens Katalonien var arkitekterna Lluís Domènech i Montaner och Antoni Gaudí samt målarna Santiago Rusiñol och Ramon Casas.

Domènech i Montaner utnyttjade på ett elegant och spektakulärt sätt den dekorativa konsten. Han införlivade den moderna teknologin och återskapade samtidigt en inhemsk tradition.

Stora metallkonstruktioner

Hans mest kända verk är *Palau de la Música* (1905–08) och kaférestaurangen till världsutställningen 1888 i Barcelona. Där visar han prov på sin tekniskt och konstnärligt obesvärade användning av stora metallkonstruktioner.

Gaudí reagerade i sin arkitektur mot den överdrivet eklektiska stilen vid slutet av seklet. Han betraktade gotiken som den friaste och mest avancerade riktningen i västerländsk byggnadstradition.

Han utvecklade ett starkt personligt språk där arkitekturens grundelement fick nya former. Hans vildvuxna och fantasifula ornamentik är organisk, expressiv och arkaisk.

Av Gaudís många arbeten i Barcelona

TITELBLADET till en utgåva av Ramon Muntaners krönika, från 1562.

unionen mellan Kastilien, förflyttningen av hovet från Barcelona till Madrid, en rad krig mellan Katalonien och Kastilien, och medförde ekonomiska och kulturella kriser, som sträckte sig över sekler.

◊ DEN INDUSTRIELLA revolutionen under 1800-talet innebar en rad ekonomiska och sociala omvälvningar i Katalonien. Borgerskapet, som dithills använt sig av de båda språken kastilianska och katalanska satte punkt för denna kulturella oklarhet och startade en självständighetsrörelse, som kallas den katalanska renessansen. Ett poem av Bonaventura Carles Aribau, Fosterlandet, markerar denna renessans inledning.

Denna epoks mest betydelsefulla person var skalden Jacint Verdaguer, som skrev religiös poesi i mystikernas anda och framför allt två episka poem, L'Atlantida och El Canigó. Där försöker han sammanfoga den kristna världen med den klassiska hedniska mytologin.

◊ ANDRA POETER från denna tid är Marià Aguiló, som inspirerades av den folkliga poesin från Mallorca, samt Milà i Fontanals, Joan Maragall, Joan Alcover och Miquel Costa i Llovera.

I början på vårt sekel föddes i Katalonien den litterära rörelsen Noucentista (1900-talsrörelsen). Dess mest kända representanter är poeterna Josep Carner och Carles Riba.

◊ TROTS ATT den katalanska kulturens normala utveckling förlamadades under Francotiden (1936—1975), då det katalanska språket var förbjudet, överlevde litteraturen med ett nödropp och sedan inleddes en återhämtningsprocess med J V Foix, Salvador Espriu och Pere Quart bland poeterna och Llorenç Villalonga och Mercè Rodoreda bland prosaisterna.

Den nu pågående utställningen på Kungliga biblioteket i Stockholm, 800 års katalansk litteratur, (10 m 14 maj) behandlar också det kulturella utbytet mellan Katalonien och Sverige och påminner om att man redan på slutet av 1800-talet började översätta svenska författare, bland dem Strindberg, till katalanska. Där får man också veta att från 1884 erhåller Kataloniens nationalbibliotek samlingar av svenska böcker.

◊ MAN MÅSTE BEKLAGA att intresset för översättningar av katalanska verk till svenska varit mycket litet. På 1910-talet utkom på svenska två katalanska antologier, redigerade och översatta av K A Hagberg, Den katalanska renessansen (1914) och Moderna trubadurer (1917).

1974 utkom en antologi dikter av Salvador Espriu, huvudsakligen från hans mästerverk Tjurskinnet, översatta av Arne Lundgren och Lluís Solanas. Senast har en roman, Diamanttorget, av Mercè Rodoreda översatts. Den har i Katalonien hittills utkommit i 26 upplagor och är översatt till mer än 15 språk.

◊ MAN KAN OCKSÅ beklaga att Svenska akademien inte har utsett någon nobelpristagare från Katalonien. Det var nära att litteraturpriset 1904 skulle gå till dramatikern Angel Guimerà, men politiska påtryckningar från den spanska regeringen gjorde att nobelpriset den gången delades mellan en medioker kastiliansk dramatiker, José de Echegaray, och en provensalsk skald, Frédéric Mistral.

1977 gav Svenska akademien nobelpriset till den kastilianske poeten Vicente Aleixandre och glömde därmed att den bästa skalden i Spanien skrev på katalanska, dvs Salvador Espriu. Detta påpekade också spansk-katalanske kännaren Kjell A Johansson den gången.

◊ DEN KATALANSKA LITTERATUREN befinner sig nu vid en vändpunkt och relationerna mellan Katalonien och Sverige är numera öppna och direkta.

Man får hoppas att svenska förlag och Svenska akademien får upp ögonen för den aktuella katalanska litteraturen.

MAGÍ ROVIRA

Kataloniens JämO:

Jämställdhet efter svenska modellen

I Katalonien kommer domarväsendet om några år att vara helt dominerat av kvinnor. Den katalanska jämställdhetsfrågan har drivits intensivt sedan Francodiktaturens upplösning 1975, och i dag är den katalanska kvinnans ställning på arbetsmarknaden mycket starkare än i övriga Spanien.

Katalonien, som är en progressiv självstyrande region i nordöstra Spanien med 6 miljoner invånare, har låtit höra om sig den sista tiden.

För ett par veckor sedan startade ett kulturutbyte mellan Sverige och Katalonien. Kultursatsningen Katalansk vår i Stockholm har aktualiserat Kataloniens situation för många svenskar som tidigare inte ens har kunnat placera Katalonien på kartan. Vi har fått en relativt god inblick i den katalanska kulturen genom de politiker, poeter och konstnärer som föreläst och ställt ut. I Barcelona har en motsvarande Svensk vår arrangerats för katalanerna.

Som ett led i detta kulturutbyte anlände på torsdagen ordförande för Kataloniens jämställdhetskommission Joaquim Alemany till Uppsala universitet för att tala om den katalanska kvinnans ställning på arbetsmarknaden.

— Det är viktigt för oss att tala med europeiska kvinnor om dessa problem, eftersom de vanligtvis har kommit längre i frågan än vad vi själva gjort, säger Joaquim Alemany.

Efter svensk modell

— Vår kamp för jämställdhet mellan könen går i mycket efter svensk modell. Men jag tror att vår utgångspunkt är mer gynnsam än vad den varit för de svenska kvinnorna.

Alemany berättar att kvinnan alltid varit relativt självständig i Katalonien. Som exempel kan nämnas att en av äldsta katalanska lagarna ger kvinnan full äganderätt till sitt arvegods. Om hon hade egna pengar kunde hon alltså utan speciell tillåtelse använda dem till vad hon ville.

Foto: Staffan Claesson

Den katalanska kvinnan har traditionellt haft en starkare identitet än den svenska. Som exempel kan nämnas Kataloniens lag om bodelning, som givit kvinnan full rätt till sitt arvegods sedan urminnes tider, berättar Joaquim Alemany.

Explosionsartad

Sedan 1975 har utvecklingen i Katalonien varit närmast explosionsartad. Nativiteten har till följd av den ökade industrialiseringen halverats. Över 60 procent av de katalanska kvinnorna är registrerade som arbetslösa. — Den moderna katalanska kvinnan vill bort från familjelivet och ut på arbetsmarknaden. I Katalonien är det mycket svårt att få arbete som kvinna eftersom arbetsgivarna ogärna anställer unga mammor. Detta har tyvärr lett till att kvinnorna i allt högre grad avstår från att bilda familj, förklarar Joaquim Alemany, som har en viktig uppgift i att förändra arbetsgivarnas attityd.

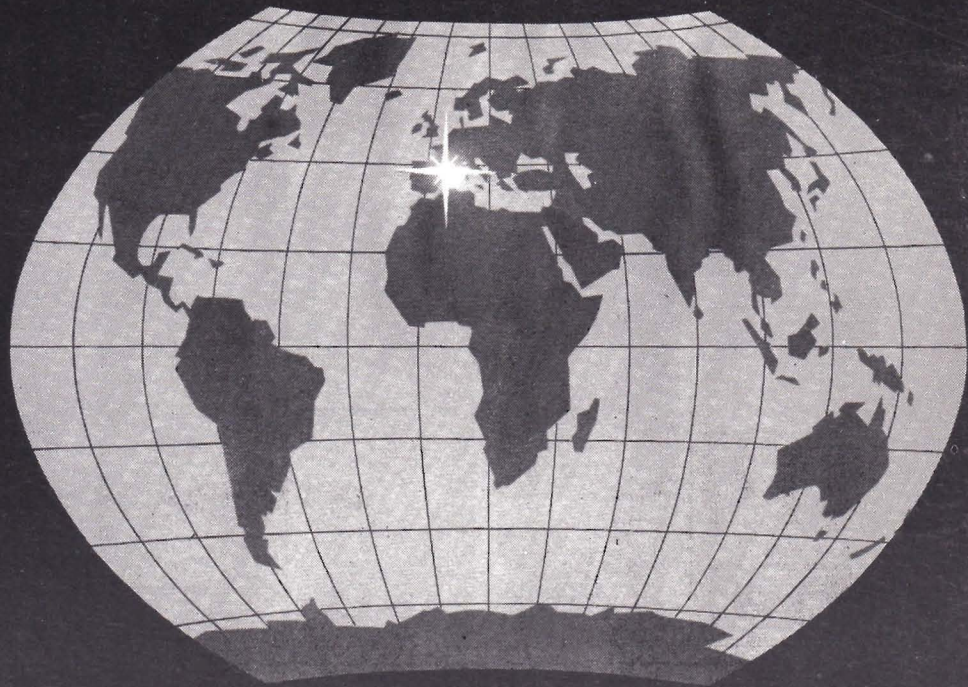
Seminarier i Uppsala var ett resultat av samarbetet mellan den katalanska regeringen La Generalitat de Catalunya, Centrum för kvinnliga forskare och kvinnoforskning, Uppsala universitet samt Kvinnor kan.

MALIN LEISSNER

Uppsala Nya Tidning maj 89

CATALUNYA 1000 ANYS

KATALONIEN

MED VIND I SEGLEN

I Katalonien är vi noga med att göra ett bra jobb.

Vi är glada att alltid kunna välkomna våra besökare med värme och artighet, samtidigt som vi utvecklar ny teknik och nya idéer inom arkitektur, konst och vetenskap.

Detta är skälet till att Katalonien är ett av Europas populäraste turistmål - och samtidigt

ett av Europas viktigaste industridistrikt.

Vi katalaner är ett medelhavsfolk, som ser livet från den ljusa sidan - och ett europeiskt folk, som strävar mot nya landvinningar.

Vår huvudstad, Barcelona, blir värd för Olympiska Spelen 1992. Och i fjol firade vi vårt tusenårsjubileum

1000

år som nation. Tusen års historia och gemensamt framåtskridande.

Med dessa tusen år bakom oss blickar vi nu mot framtiden.

Så nästa gång du vill göra goda affärer eller koppla av på en skön strand eller bekanta dig med ett trevligt europeiskt sätt att vara - tveka inte! Kom och besök oss! Vi har vind i seglen!

GENERALITAT DE CATALUNYA
KATALONIENS AUTONOMA REGERING